

NOVA PRAVILA - KLAUZULE INCOTERMS-A

Mirsad Imamović MA, email: imenager@iu-travnik.com
Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Sažetak: U ovom radu eksplicirali smo pravila - klauzule INCOTERMS-a iz revizije 2010. godine. Inače, klauzule INCOTERMS-a uglavnom čine odredbe kojima se uređuju odnosi stranaka u vezi sa pojedinim obavezama (dogovaranje prevoza, osiguranja, isporuka robe i slično) te u vezi izmirenja nekih troškova te prenosa rizika za slučaj gubitka ili oštećenja robe. Pravila INCOTERMS-a su samo preporuke i njihova se upotreba ne pretpostavlja, pa je potrebno da stranke u kupoprodajnom ugovoru izaberu određeno pravilo. Opšte je mišljenje da se upotreba INCOTERMS pravila jednako kao i drugih sličnih pravila zasniva na međunarodnim trgovinskim običajima. Prilikom odabira određenog pravila moglo bi se pretpostaviti da će se tumačiti u skladu sa pravilima INCOTERMS-a, odnosno u ugovoru nije potrebno navesti da važe klauzule INCOTERMS-a. Naprotiv, imajući u vidu postojeće pravno stanje, nije moguće govoriti o postojanju ovog običaja. Iz toga proizlazi da je u interesu pravne važnosti ugovora neophodno navesti da važi dotično pravilo INCOTERMS-a. Međutim, ugovorena klauzula nije potpuno uređenje svih pitanja, pa njihovo uključivanje u ugovor ne isključuje upotrebu međunarodnog prava (na primjer, ugovorne klauzule ne rješavaju pitanja prava izmjene ili prekida ugovora i potpuno zanemaruju pitanje vlasništva nad objektom kupoprodaje).

Ključne riječi: incoterms, kupoprodajni ugovor, prevoz, prelaz rizika, prelaz troškova, osiguranje

THE NEW RULES - CLAUSES OF INCOTERMS

Abstract: In this paper, we elucidated the rules - clauses of INCOTERMS from the audit in 2010. Otherwise, clauses of INCOTERMS are mainly consisting of regulations which regulate relations between the parties concerning to certain obligations (arranging transportation, insurance, delivery of goods, etc.) and settlement of certain costs and transfer of risk in case of loss or damage of the goods. Rules of INCOTERMS are only recommendations and their use does not assume, so it is necessary that parties in purchase contract choose a certain rule. The general opinion is that the use of rules of INCOTERMS as well as other similar rules based on international trading practices. By choosing a specific rule it might assume that it will be interpreted in accordance with the rules of INCOTERMS, and it is not necessary to indicate validation of clauses of INCOTERMS in the contract. On the contrary, in existing legal situation, it is not possible to talk about the existence of this custom. In the interest of the legal validity of the contract it is necessary to specify validation of the relevant rule of INCOTERMS. However, the agreed clause does not fully regulate all the issues, so their inclusion in the contract does not preclude the use of international law (for example, contractual clauses do not resolve issues of the right to change or terminate the contract and completely ignored the question of ownership of the sale).

Keywords: Incoterms, purchase contract, transportation, transfer of risk, transition of costs, insurance.

1. UVOD

Kod ugovaranja međunarodne prodaje robe, ugovorne strane žele osigurati zadovoljenje svojih interesa koji proizlaze iz takve kupoprodaje, odnosno iz razmjene upotrebni vrijednosti. Za prodavaoca tu upotrebnu vrijednost čini novac, a za kupca roba. Da bi ugovorne strane realizovale kupovinu, odnosno prodaju na zadovoljavajući način, neophodno je da međusobne obaveze i odgovornosti definišu na siguran, jednostavan i jasan način. Osim

dviju bitnih sastavnica ugovora o kupoprodaji (predmet kupoprodaje i cijena), ugovor mora (bi morao) sadržavati još niz informacija taksativno navedenih u Ugovoru o prodaji robe.⁷² Uslovi isporuke (*terms of delivery*) definišu vrijeme, način i mjesto isporuke robe, razdvajanja obaveza, raspodjele troškova te prelaska rizika sa prodavaoca na kupca. Riječ je o pravno nezavisnim pojmovima, ali u realizaciji ugovora povezani su praktično i pravno u jednu cjelinu. Isporuka definiše vrijeme, mjesto i način prelaska obaveza, troškova i rizika sa prodavaoca na kupca. Prelaz troškova definiše mjesto i trenutak od kojeg transportni i svi troškovi koji su u vezi sa robom padaju na teret kupca. Prelaz rizika je definisan mjestom i momentom od kojeg sve štete u slučaju gubitka ili oštećenja na robu padaju na teret kupca. Poznavanje sadržaja i značaja elemenata ugovora, posebno termina koji se odnose na uslove isporuke, od ogromnog je značaja za sve učesnike u ugovaranju i izvršenju kupoprodajnog posla, jer se na taj način eliminiše mogućnost njihovog različitog tumačenja te razgraničenja obaveza prodavaoca i kupca.⁷³

Osim toga, mnogi učesnici u međunarodnoj robnoj razmjeni često ne znaju sva pravila i trgovinske posebnosti pojedinih država, što može dovesti do različitih tumačenja odredaba ugovora ili do sudskih sporova koji učesnicima uzrokuju nepotrebne poslovne gubitke, kao i gubitak međusobnog povjerenja. Da bi se izbjegli različiti nesporazumi u međunarodnoj robnoj razmjeni, Međunarodna trgovinska komora (ICC⁷⁴) još 1936. godine u Parizu je pripremila INCOTERMS,⁷⁵ odnosno spisak pravila za razlikovanje pojmova u međunarodnoj trgovini. Osim INCOTERMS-a, postoje i druga pravila (na primjer, COMBITERMS⁷⁶). Inače, transportne klauzule u međunarodnoj trgovini tačno definišu troškove prodavaoca i kupca, razlikuju poslove koje mora obaviti prodavalac, a koje kupac, određuju mjesto i vrijeme preuzimanja robe te određuju prelaz poslovnih rizika sa prodavaoca na kupca.

2. KLAUZULE INCOTERMS-A 2010

Troškovi prevoza i osiguranja te carinski i administrativni troškovi, najvažniji su troškovi koje je potrebno podijeliti između prodavaoca i kupca. Danas nema modernog poslovanja bez upotrebe pravila INCOTERMS-a. INCOTERMS-i iz 2010. godine prilagođeni su Konvenciji UN-a o multimodalnom transportu,⁷⁷ tj. standardu UN/EDIFACT,⁷⁸ kao internacionalnom skupu standarda EDI⁷⁹, odnosno osnovi za izradu standarda EANCOM⁸⁰ koji je, zapravo, međunarodni standard za elektroničku razmjenu podataka i koristi se u mnogim zemljama svijeta, jer daje detaljne upute za korištenje poruka prema UN/EDIFACT standardu. EDIFACT standard specijalizovan je za korištenje u tzv. opskrbnim lancima.

U svojim strukturama EDIFACT koristi standarde međunarodnog udruženja GS1,⁸¹ što uključuju sintaksa pravila i opšte elemente implementacije za elektroničku razmjenu podataka. Inače, GS1 je Međunarodno udruženje za unapređenje poslovanja i osiguranje

⁷² Ugovor o prodaji robe. Dostupno na https://sr.wikipedia.org/wiki/Ugovor_o_prodaji_robe (8. januara 2016.)

⁷³ Vidjeti u Opšti uslovi kupoprodaje i isporuke. Dostupno na [http://www.vogel-noot.com/joomla/templates/silgan/downloads/certificates/agb/General terms and conditions](http://www.vogel-noot.com/joomla/templates/silgan/downloads/certificates/agb/General%20terms%20and%20conditions) (15. januara 2016.)

⁷⁴ Akronim od *International Chamber of Commerce*.

⁷⁵ Akronim od *International Commercial Terms*.

⁷⁶ Akronim od *Revised American Foreign Trade Definitions*.

⁷⁷ Više vidjeti u: Grabovac, I.: Konvencija UN o međunarodnom multimodalnom prijevozu robe iz 1980. s komentarom, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, svezak 17, Split, 1981.

⁷⁸ Akronim od *United Nations/Electronic Data Interchange For Administration, Commerce and Transport*.

⁷⁹ Akronim od *Electronic Data Interchange*.

⁸⁰ Akronim od *European Article Number Communication*.

⁸¹ Međunarodna organizacija GS1. Dostupno na <http://www.gs1bih.com/about/Pregled/> (15. januara 2016.)

preglednosti cijelog opskrbnog lanca u svim proizvodnim i uslužnim sektorima (okuplja 110 nacionalnih organizacija). Danas je to najrasprostanjeniji sistem standarda, od kojih su najpoznatiji barkodovi za automatsku identifikaciju proizvoda, usluga i lokacija te niz drugih standarda. Rješenjem Ministarstva pravde iz 2009. godine udruženje GS1 registrovano je i u Bosni i Hercegovini, a rješenje je potvrđeno 2011. godine.

INCOTERMS 2010 predstavlja skup jedinstvenih pravila, sistematizovanih i označenih skraćenicama koje predstavljaju uobičajene uslove po kojima se obavlja međunarodna trgovina. Ove skraćenice, koje se još nazivaju i pariteti isporuke ili spoljnotrgovinske klauzule, unose se u ugovore o međunarodnoj kupoprodaji robe i predstavljaju sastavni dio cijene. Naravno, cijena robe neće biti ista ukoliko je prodavalac dužan izvršiti isporuku do kupca ili do nekog dijela puta, angažujući špeditera ili direktno prevoznika, kao kad je, na primjer, kupac dužan preuzeti robu u prostorijama prodavaoca. Upravo iz tih razloga, kad se sklapa ugovor o kupoprodaji, prodavalac i kupac upućuju se na INCOTERMS-e 2010. Inače, u međunarodnoj trgovinskoj praksi danas se najčešće koriste INCOTERMS klauzule, kao pravila za tumačenje ugovorenih odredaba i običaja u međunarodnoj trgovini.

Prva zbirka INCOTERMS-a iz 1936. godine sadržavala je 11 najčešće korištenih odredaba u klauzuli o cijeni. Nove izmjene i dopune Međunarodna trgovinska komora izvršila je 1953., 1967., 1976., 1980., 1990. i 2000. godine. Budući da se Pravila za korištenje termina u unutrašnjoj i međunarodnoj trgovini revidiraju svakih deset godina, od 2011. godine primjenjuju se klauzule INCOTERMS-a iz 2010. godine kojima se definiše: 1. koji će vid transporta biti korišten; 2. ko ima obavezu transporta robe; 3. ko snosi troškove transporta; 4. gdje će biti izvršena isporuka robe; 5. ko ima obavezu da osigura robu; 6. ko vrši izvozno, a ko uvozno carinjenje; te 7. kad se prenosi vlasništvo i rizik na robu sa prodavaoca na kupca.⁸² Radi lakšeg pregleda i razumijevanja ranijih INCOTERMS transportnih klauzula, valja napomenuti da su one bile klasificirane u četiri osnovne kategorije (grupe) označene početnim slovima engleskih naziva, odnosno akronima pripadajućih transportnih klauzula, i to:⁸³

- **Grupa E:** Klauzula EXW koja je ukazivala na polazak robe iz mjesta isporuke, s tim da prevoz i osiguranje nisu bili plaćeni, odnosno da je te troškove snosio kupac-uvoznik;
- **Grupa F:** Klauzule: FAS, FCA i FOB koje su ukazivale na to da je prodavalac plaćao prevoz i osiguravao robu samo do luke ukrcaja, odnosno (kod klauzule FCA) do predaje robe prevozniku kojeg je određivao kupac-uvoznik na naznačenom mjestu;
- **Grupa C:** Klauzule: CFR, CIF, CIP i CPT koje su ukazivale da je glavni prevoz platio prodavalac-izvoznik, a kod klauzula CIF i CIP da je prodavalac-izvoznik platio i prevoz i osiguranje do odredišta; te
- **Grupa D:** Klauzule: DAF, DES, DEQ, DDP i DDU koje su ukazivale na prispjeće robe u određenom zemlju odredišta na trošak i rizik prodavaoca-izvoznika.

Stalne promjene poslovne prakse zahtijevaju stalno prilagođavanje pravila i definisanje klauzula sukladnih savremenim tipovima kupoprodaje i trendovima prevoza. Budući da se izmjene vrše svakih 10 godina, kao što rekosmo, od 2011. godine (kao osma revizija) koriste se pravila INCOTERMS-a 2010. Nove INCOTERMS klauzule nisu podijeljene u grupe E, F, C i D, kako je to bilo u INCOTERMS-u 2000 i ranije, već su podijeljene u dvije grupe. Jedna se grupa koristi za sve vrste prevoza, a druga isključivo za prevoz robe morem i unutrašnjim

⁸² Više vidjeti u Davidović, B.: Međunarodni transport i špedicija, Visoka tehnička škola strukovnih studija Kragujevac i Intelkt Beograd, Kragujevac - Beograd, 2013. Dostupno na <http://www.vts.edu.rs/images/nastava/medjunarodniTransport/KNJIGA.pdf> (22. januara 2016.)

⁸³ Više vidjeti u Incoterms 2010 - Transportne klauzule kupoprodajnih ugovora. Dostupno na <http://www.efzg.hr/doc/TRG/dvuletic/INCOTERMS 2010.pdf> (28. januara 2016.)

vodama. Umjesto ranijih 13, novih klauzula ima 11. Dodate su dvije nove i to: DAP (isporučeno u mjestu) i DAT (isporučeno na terminalu), a izbrisane su DAF, DDU, DEQ, DES. Dakle, 11 novih klauzula INCOTERMS-a 2010. podijeljena su u dvije grupe, i to:⁸⁴

Prva grupa - Pravila za svaki vid ili sve vidove transporta:

1. **EXW** - (*Ex Works - place of delivery*) – Franko fabrika;
2. **FCA** - (*Free Carrier - named place of delivery*) – Franko prevoznik;
3. **CPT** - (*Carriage Paid To - named place of destination*) – Prevoz plaćen do;
4. **CIP** - (*Carriage and Insurance Paid to - named place of destination*) – Prevoz i osiguranje plaćeni do;
5. **DAT** - (*Delivered at Terminal - named terminal*) – Isporučeno na terminalu;
6. **DAP** - (*Delivered at Place - named place of destination*) – Isporučeno u mjestu; te
7. **DDP** - (*Delivered, Duty Paid - named place of destination*) – Isporučeno sa plaćenim dažbinama.

Druga grupa - Pravila za pomorski i transport unutrašnjim plovnim putevima:

8. **FAS** - (*Free Alogside Ship - named port of shipment*) – Franko uz bok broda;
9. **FOB** - (*Free on Board - named port of shipment*) – Franko brod;
10. **CFR** - (*Cost and Freight - named port of destination*) – Cijena sa vozarinom; te
11. **CIF** - (*Cost, Insurance and Freight - named port of destination*) – Cijena, troškovi osiguranja i vozarina.

1. EXW (*Ex Works - place of delivery*) - (Franko fabrika - mjesto isporuke)

Franko fabrika... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad robu stavi na raspolaganje kupcu u prostorijama prodavaoca ili na drugom ugovorenom mjestu (skladište, pogon, fabrika i slično). Prodavalac nema obavezu utovara robu na vozilo koje je odredio kupac, niti carinjenja robu za izvoz, kao ni obavezu pribavljanja izvoznih dozvola, saglasnosti i slično. Dakle, kod ovog pravila bitno je znati da prevoz robe organizuje kupac te da rizik i troškovi prelaze sa prodavaoca na kupca kad se roba stavi na raspolaganje kupcu.

Ova klauzula važi od 1953. godine. Osnovna je obaveza prodavaoca staviti robu na raspolaganje kupcu u svojim prostorijama (radi isporuke), a osnovna je obaveza kupca preuzeti robu u prostorijama prodavaoca i osigurati transport robe do određеног mjesta. Ova klauzula predviđa minimalnu obavezu prodavaoca koji nije dužan izvršiti niti utovar robe na prevozno sredstvo. Prodavalac snosi sve rizike i troškove u vezi sa robom dok je u određenom roku ne preda na raspolaganje kupcu. Prevoz robe do mjesta određеног isključivo je obaveza kupca i u tom trenutku on ima osiguravajući interes (vidjeti dolje priloženu tabelu).

2. FCA (*Free Carrier - named place of delivery*) - (Franko prevoznik - ugovoreno mjesto isporuke)

Franko prevoznik... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad je robu, ocarinjenju za izvoz, predao prevozniku imenovanom od strane kupca u ugovorenoj tački unutar ugovorenog mjesta. Smatra se da je isporuka izvršena ako je ugovoreno mjesto u prostorijama prodavaoca, ako je roba utovarena na prevozno sredstvo koje je osigurao kupac te u svakom drugom

⁸⁴ Više vidjeti u Jurić, D. i Mihić, J.: Prijelaz rizika s prodavatelja na kupca kod ugovora o međunarodnoj kupoprodaji s osvrtnom na Incoterms 2010, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2012. vol. 33, br. 1, str. 355.-387.

slučaju kad je roba stavljena na raspolaganje prevozniku, ili drugom licu kojeg je imenovao kupac, neistovarena na prevoznom sredstvu prodavaoca. Dakle, kod ovog pravila bitno je znati da prevoz robe organizuje kupac ili prodavalac (po nalogu i za račun kupca) te da rizik i troškovi prelaze sa prodavaoca na kupca kad se roba stavi na raspolaganje kupcu.

Ova klauzula važi od 1980. godine, i to zbog zahtjeva multimodalnog prevoza kontejnera kojem nisu bila dovoljna pravila INCOTERMS-a iz 1953. godine, posebno dio koji se odnosi na mjesto isporuke. Nova je klauzula riješila problem tako što granično mjesto (*critical point*) u odnosima prodavaoca i kupca, umjesto boka broda u luci ukrcaja, postavlja dogovoreno mjesto, a preuzimanjem robe od strane prvog prevoznika smatra se da je ugovor izvršen. Tada i rizik za slučajna oštećenja ili gubitak robe prelazi sa prodavaoca na kupca. Ovo je mjesto najčešće pristanište ili kopneni kontejnerski terminal, odnosno sabiralište (depo).

Obaveza je prodavaoca predati robu prevozniku kojeg je imenovao kupac na dogovorenom mjestu. Osnovna je obaveza kupca da zaključi ugovor o prevozu do mjesta isporuke. Rizik gubitka ili oštećenja robe na strani je prodavaoca do predaje robe prevozniku, a od trenutka preuzimanja robe od strane prevoznika, rizik je na strani kupca. Zbog toga kupac ima interes osigurati robu tokom prevoza, a do predaje robe prevozniku taj interes ima prodavalac. Zato, osiguranje obično zaključuju obje stranke, svaka za svoj dio puta na kome je nosilac rizika. Ako je dogovorena isporuka robe u skladištu prodavaoca, on nema osiguravajući interes, pa interes za cijeli prevoz ima kupac (vidjeti dolje priloženu tabelu).

Za pitanja u vezi sa predajom robe prevozniku važe načela transportnog prava. Kao dokaz da je izvršio svoje obaveze, prodavalac kupcu daje prevozni list odgovarajućeg načina prevoza ili drugi pisani dokaz o izvršenju predaje robe (list tipa *received for shipment*: primljeno - stavljeno na otpremu). Pod pojmom *prevoznik* u okviru ovih uslova smatra se vršilac (operator) multimodalnog transporta. U vezi sa *ugovorenim* mjestom isporuke prevozniku, važi ono što su se stranke dogovorile (mjesto na kopnu ili u luci, pri čemu je potrebno razlikovati mjesto predaje u geografskom smislu od lokacije (tačke) unutar tog mjesta na kojoj je potrebno robu predati prevozniku. Stranke se mogu dogovoriti o mjestu i lokaciji predaje. U tom je slučaju mogućnost nesporazuma minimalna.

3. CPT (*Carriage Paid To - named place of destination*) - (Prevoz plaćen do - naznačeno mjesto odredišta)

Prevoz plaćen do... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad je robu predao prevozniku u tački isporuke unutar mjesta otpreme (dužan je zaključiti ugovor i platiti troškove prevoza do naznačenog odredišta). Rizici od manjka ili oštećenja na robu prelaze na kupca kad prodavalac preda robu prevozniku, a ako se za prevoz do odredišta koristi više uzastopnih prevoznika, rizici prelaze kad je roba isporučena prvom prevozniku. Kod ovog pravila vrijeme i mjesto prelaska rizika i raspodjele troškova ne podudaraju se. Dakle, kod ovog pravila bitno je znati da prevoz robe vrši prodavalac, da rizik prelazi sa prodavaoca na kupca kad robu preda prevozniku te da troškovi sa prodavaoca na kupca prelaze u navedenom mjestu (kupac plaća te troškove ako je tako određeno u ugovoru o prevozu).

U reviziji iz 1980. godine klauzula *Vozarina plaćena do...* izmijenjena je i prilagođena novim potrebama. Klauzula iz 1953. godine koristila se samo za kopneni i prevoz po unutrašnjim plovitim putevima, a sada se koristi za sve načine prevoza u okviru jednog vida transporta, ili u slučaju multimodalnog prevoza. Za izvršenje isporuke robe, prodavalac je dužan o svom trošku organizovati prevoz robe do dogovorenog mjesta i dati kupcu uobičajenu prevoznu

ispravu (*usual transport document*). Rizik gubitka ili oštećenja robe prelazi sa prodavaoca na kupca u trenutku predaje robe prvom prevozniku. Klauzula je slična onoj *Franco prevoznik...* i dobra je za upotrebu kod multimodalnog prevoza robe kontejnerima i RO-RO tehnologijom. Kako je rizik tokom prevoza na strani kupca, on ima osiguravajući interes za osiguranje robe u prevozu od početne do krajnje tačke (vidjeti dolje priloženu tablu).

4. CIP (*Carriage and Insurance Paid to - named place of destination*) - (Prevoz i osiguranje plaćeni do - naznačeno mjesto odredišta)

Prevoz i osiguranje plaćeni do... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad preda robu prevozniku kojeg je on imenovao u mjestu otpreme te platio troškove prevoza do ugovorenog odredišta. Međutim, prema odredbama CIP klauzule, prodavalac je, takođe, dužan ugovoriti osiguranje sa minimalnim pokrićem protiv kupčevog rizika od gubitka ili oštećenja na robu za vrijeme prevoza i platiti premiju osiguranja. Prodavalac je ispunio svoju obavezu kad je predao robu prevozniku ugovorenog datuma ili unutar ugovorenog roka, a ne kad je roba stigla u odredišno mjesto, što znači da se prelaz rizika i raspodjela troškova sa prodavaoca na kupca ne odvijaju u isto vrijeme i na istom mjestu. Dakle, kod ovog pravila bitno je znati da prevoz i osiguranje robe vrši prodavalac, da rizik prelazi sa prodavaoca na kupca kad se roba preda prevozniku te da troškovi prelaze sa prodavaoca na kupca u navedenom mjestu (kupac plaća te troškove samo ako je to određeno u ugovoru o prevozu).

Ova klauzula važi od 1980. godine. Sadržajno je slična klauzuli *Voznina plaćena do...*, pa je po ovoj klauzuli prodavalac dužan o svom trošku zaključiti ugovor o osiguranju po uslovima predviđenim u ugovoru. Prava iz ugovora o osiguranju potrebno je prenijeti na kupca, odnosno drugo lice koje ima osiguravajući interes, tako da to lice može zahtijevati isplatu eventualne odštete. Predajom robe prvom prevozniku prodavalac izvršava svoje obaveze i na kupca prelazi rizik slučajnog oštećenja ili uništenja robe. Po ovoj klauzuli, kao i kod CIF klauzule, prodavalac zaključuje osiguranje u korist kupca, a predajom robe prvom prevozniku, po pravilu, gubi osiguravajući interes (vidjeti dolje priloženu tabelu).

5. DAT (*Delivered at Terminal - named terminal*) - (Isporučeno na terminalu - naznačeni terminal)

Isporučeno na terminalu... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad je robu stavio na raspolaganje kupcu na imenovanom terminalu u imenovanoj luci ili mjestu odredišta, istovarenu sa prevoznog sredstva, ugovorenog datuma ili unutar ugovorenog roka. *Terminal* podrazumijeva mjesto ili uređeni prostor, pokriven ili ne, kao što je kej (dok), skladište, kontejnerski terminal, kao i drumski, željeznički ili avionski robni terminal. Dakle, terminal se odnosi na bilo koji terminal, nezavisno od vrste prevoza (pomorski, drumski, željeznički, vazdušni). DAT je nova klauzula koja je zamijenila do sada važeće DES i DEQ klauzule. Prema DAT klauzuli, prodavalac snosi troškove prevoza do predaje robe na terminalu u mjestu o kojem se dogovorio sa kupcem.

Prodavalac mora ugovoriti da prevoz, odnosno ugovor o špediciji, zapravo, označava kupoprodaju. Prodavalac je dužan izvršiti sve izvozne carinske postupke i snositi sve troškove izvozne carine. Kupac je dužan u uvozu cariniti robu i snosi sve troškove carinjenja. Ako se stranke dogovore da prodavalac snosi sve troškove, dogovorit će se o upotrebi DAP klauzule (vidjeti dolje priloženu tabelu).

6. DAP (*Delivered at Place - named place of destination*) - (Isporučeno u mjestu - naznačeno mjesto odredišta)

Isporučeno u mjestu... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad je robu stavio na raspolaganje kupcu, neocarinjenu za uvoz i neistovarenu iz prispjelog prevoznog sredstva, u naznačenom mjestu odredišta, ugovorenog datuma ili unutar ugovorenog roka isporuke. DAP je nova klauzula, koja je zamijenila prije važeće DAF, DES i DDU. Prodavalac snosi sve troškove prevoza i sve rizike do predaje robe koja je dogovorena kad je roba stavljena na raspolaganje kupcu na prevoznom sredstvu i pripremljena za korištenje u navedenom mjestu. Mjesto predaje mora biti određeno što je tačnije moguće. Ako prodavalac snosi i troškove uvozne carine, bolje je ugovoriti klauzulu DDP. Prodavalac mora ugovoriti da prevoz, odnosno špediterski ugovor, zapravo označava i kupoprodaju. Prodavalac je dužan izvršiti sve carinske poslove i snositi sve troškove izvozne carine. Kupac je dužan platiti uvoznju carinu i snositi sve troškove uvoznog carinjenja (vidjeti dolje priloženu tabelu).

7. DDP (*Delivered, Duty Paid - named place of destination*) - (Isporučeno sa plaćenim dažbinama - naznačeno mjesto odredišta)

Isporučeno sa plaćenim dažbinama... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad je robu stavio na raspolaganje kupcu, ocarinjenu za uvoz na neistovarenom prevoznom sredstvu, spremnu za istovar u naznačenom mjestu odredišta. Prodavalac snosi sve troškove i sve rizike uključene u dopremu robe do tog mjesta i ima obavezu ocariniti robu za izvoz i za uvoz, kao i platiti sve dažbine, poreze i druge troškove za izvoz i uvoz robe. Dakle, kod ovog pravila bitno je znati da prevoz robe vrši prodavalac, da rizik prelazi sa prodavaoca na kupca kad se roba preda na raspolaganje kupcu u navedenom mjestu te da troškovi prelaze sa prodavaoca na kupca kad se roba preda na raspolaganje kupcu u navedenom mjestu.

Ova klauzula važi od 1967. godine, pri čemu treba znati da klauzula EXW predstavlja najmanju obavezu prodavaoca, dok klauzula DDP predstavlja maksimalne obaveze prodavaoca. Po ovoj klauzuli prodavalac je dužan, na svoj rizik i o svom trošku, isporučiti dogovorenu robu, sa plaćenom carinom, na raspolaganje kupcu na dogovorenom mjestu u uvoznjoj državi, obično u sjedištu kupca. Prodavalac je dužan, pored organizovanja prevoza, pribaviti sve uvozne dozvole, platiti uvoznju carinu i sve druge troškove potrebne za uvoz robe. Takođe, dužan je pribaviti sva druga dokumenta koja mu omogućavaju vlasništvo nad predmetom kupoprodaje. Tokom prevoza rizik je na prodavaocu i on ima osiguravajući interes nad robom od početne do krajnje tačke (vidjeti dolje priloženu tabelu).

8. FAS (*Free Alongside Ship - named port of shipment*) - (Franko uz bok broda - ugovorena luka otpreme)

Franko uz bok broda... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad je roba postavljena uz bok broda, imenovanog od strane kupca, u tački isporuke unutar ugovorene luke otpreme. Prodavalac je dužan isporučiti robu uz bok broda ili osigurati da bude isporučena, da to omogućava više uzastopnih prodaja robe tokom transporta (tzv. lančana prodaja - *string sales*). Dakle, kod ovog pravila bitno je znati da prevoz robe vrši kupac te da rizik i troškovi prelaze sa prodavaoca na kupca kojem je roba stavljena na raspolaganje uz bok broda.

Ova klauzula važi od 1953. godine, a osnovna je obaveza prodavaoca da isporuči robu u luci utovara. Isporuka se vrši uz bok broda u mjestu ukrcaja u pristaništu koje je naveo kupac. Prodavalac je dužan priložiti čisti tovarni list, da je roba isporučena uz bok broda. Kupac

zaključuje ugovor o prevozu i mora na vrijeme obavijestiti prodavaoca o imenu broda, mjestu i datumu ukrcanja. Prodavalac snosi sve rizike i troškove do trenutka isporuke uz bok broda. Od tog trenutka kad je roba stavljena uz bok broda, sve troškove i rizike snosi kupac i zato on ima osiguravajući interes (vidjeti dolje priloženu tabelu).

9. FOB (*Free on Board - named port of shipment*) - (Franko brod - ugovorena luka otpreme)

Franko brod... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad je roba ukrcana na brod kojeg je imenovao kupac u ugovorenoj tački unutar luke otpreme ili da osigura da je roba isporučena na način uobičajen u luci otpreme, i to ugovorenog datuma ili unutar ugovorenog roka za isporuku. Dakle, kod ovog pravila bitno je znati da prevoz robe vrši kupac te da rizik i troškovi prelaze sa prodavaoca na kupca kad roba pređe ogradu broda.

Ova klauzula važi od 1953. godine. Prodavalac je dužan dati uobičajeni čisti tovarni list koji je dokaz da je isporučio robu određenom brodu, a prevozni ugovor zaključuje kupac. Uvođenjem kontejnera došlo je do određenih izmjena u vezi sa mjestom isporuke. Predaja kontejnera na prevoz brodu vrši se na obali, čime je prodavalac ispunio svoju obavezu, pa rizik prelazi sa njega na kupca. Interes za zaključenje osiguranja za prelaz robe preko ograde broda u luci ukrcanja ima prodavalac, a zatim kupac. Zbog svojih interesa, kupac osigurava robu u prevozu i na osnovi tog ugovora prodavalac više ne može postaviti zahtjev za isplatu štete koja nastane od trenutka prelaza robe preko ograde broda u luci ukrcanja, jer ugovor pokriva interes kupca. Osim kupca, i prodavalac je zainteresovan za zaključenje osiguranja, dok je rizik na njemu, odnosno do ukrcanja robe na brod (vidjeti dolje priloženu tabelu).

10. CFR (*Cost and Freight - named port of destination*) - (Cijena sa vozarinom - naznačena luka odredišta)

Cijena sa vozarinom... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad je roba ukrcana na brod u luci otpreme, ili je osigurao da bude tako otpremljena. Prodavalac je dužan da ugovori prevoz i plati pomorsku vozarinu do naznačene luke odredišta, ali rizici od gubitka ili oštećenja na robu prelaze sa prodavaoca na kupca kad je roba ukrcana na brod. Kod ovog pravila, kao i kod pravila CPT, CIP i CIF, mjesto i vrijeme prelaska troškova i rizika ne podudaraju se. Dakle, kod ovog pravila bitno je znati da prevoz robe vrši prodavalac, da rizik prelazi sa prodavaoca na kupca kad roba pređe ogradu broda u navedenoj luci te da troškovi prelaze sa prodavaoca na kupca u navedenoj luci, a kupac plaća te troškove samo ako je tako određeno u ugovoru o prevozu (vidjeti dolje priloženu tabelu). Prodavalac je dužan o svom trošku ukrcati robu na brod, zaključiti ugovor i platiti troškove vozarine do luke odredišta, predati kupcu čisti tovarni list. Rizik gubitka ili oštećenja robe sa prodavaoca prelazi na kupca u trenutku kad roba pređe ogradu broda u luci ukrcanja. Znači, do trenutka ukrcanja osiguravajući rizik ima prodavalac, a nakon toga kupac. Ova klauzula važi od 1953. godine.

11. CIF (*Cost, Insurance and Freight - named port of destination*) - (Cijena, osiguranje i vozarina - naznačena luka odredišta)

Cijena, osiguranje i vozarina... znači da je prodavalac izvršio isporuku kad je roba ukrcana na brod u luci otpreme, ili je osigurao da roba tako bude otpremljena. Prodavalac je dužan platiti troškove dopreme robe do luke ukrcanja, troškove ukrcanja na brod, vozarinu do luke odredišta i osiguranje robe u prevozu do luke odredišta, ali rizici od gubitka ili oštećenja na robu prelaze sa prodavaoca na kupca momentom završetka ukrcanja. Kao i kod pravila CPT, CIP i CFR,

prelaz troškova i rizika sa prodavaoca na kupca ne odvijaju se u isto vrijeme i na istom mjestu. Dakle, kod ovog pravila bitno je znati da prevoz i osiguranje robe vrši prodavalac, da rizik prelazi sa prodavaoca na kupca kad roba pređe ogradu broda u navedenoj luci te da troškovi prelaze sa prodavaoca na kupca u navedenoj luci, a kupac plaća te troškove samo ako je tako određeno u ugovoru o prevozu (vidjeti dolje priloženu tabelu).

Ova klauzula važi od 1953. godine i slična je klauzuli CFR, osim što osiguranje zaključuje prodavalac. Zajedno sa klauzulom FOB, ovo je dominantan tip kupoprodaje. Ukrcajem robe prodavalac ispunjava svoje obaveze te mora predati *čisti* tovarni list i o svom trošku zaključiti osiguranje robe tokom pomorskog prevoza. Ako drugačije nije ugovoreno, prodavalac je dužan osigurati robu po C klauzuli za osiguranje. Bez obzira što on osigurava robu, isporuka se vrši u luci ukrcaja. Rizik gubitka ili oštećenja robe prelazi sa prodavaoca na kupca u trenutku kad roba pređe ogradu broda u luci ukrcaja. Kupac je dužan robu preuzeti u luci ukrcaja i platiti sve troškove, osim troškove osiguranja i vozarine. Ako je roba predana sa klauzulom CIF *iskrcano*, prodavalac snosi sve troškove istovara. U kupoprodajnu cijenu, pored cijene robe, uključena je i cijena vozarine i osiguranja.

U dolje priloženoj tabeli,⁸⁵ na koju smo se u tekstu stalno pozivali, dat je pregledan i jako informativan uvid podijele troškova između prodavaoca (**P**) i kupca (**K**) po pojedinim klauzulama, iz koje se, zapravo, vidi ko snosi troškove za pojedine, u tabeli navedene operacije, po pojedinim pravilima. Komparativnom analizom gornjeg teksta te navoda u tabeli, može se složiti mozaik svih prava i obaveza prodavalaca i kupaca u međunarodnom robnom prometu, a prema pojedinim klauzulama INCOTERMS-a 2010.

Tabela: Podjela troškova između prodavaoca i kupca

Pravilo / Troškovi	EXW	FAS	FCA	FOB	CFR	CPT	CIF	CIP	DAT	DAP	DDP
Pakovanje robe	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Utovar	K	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Prevoz do mjesta ukrcaja	K	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Čekanje na utovar	K	K	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Izvozno carinjenje	K	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Utovar robe	K	K	K	P	P	P	P	P	P	P	P
Prevoz robe	K	K	K	K	P	P	P	P/K	P	P	P
Osiguranje prevoza	K	K	K	K	K	K	P	P/K	P	P	P
Istovar ili pretovar	K	K	K	K	K	K	K	K	P	P	P
Carina i carinske obaveze	K	K	K	K	K	K	K	K	P	K	P
Carinski postupak uvoza	K	K	K	K	K	K	K	K	K	K	P
Prevoz do mjesta kupca	K	K	K	K	K	K	K	K	K	P	P
Istovar u skladištu kupca	K	K	K	K	K	K	K	K	K	K	K

3. ZAKLJUČAK

Ugovaranje pravila iz INCOTERMS-a 2010 uzrokuje tumačenje koje mu daje ta zbirka, što je nužno uvažavati, jer tumačenje pojedinih pravila od strane nekih nacionalnih i međunarodnih izvora i nekih udruženja, nisu međusobno usklađena. Iako se stranke dogovore o klauzuli INCOTERMS-a, postoji mogućnost da se neka pitanja rješavaju drugačije. Da bi se izbjegla iznenađenja, ugovorne bi strane trebale potpuno jasno navesti namjeravani učinak tih izmjena.

⁸⁵ Izvor: Incoterms 2010. Dostupno na <http://www.globelink-croaria.com/korisne-informacije/incoterms-2010> (28. januara 2016.)

Pitanje je koliko su stranke u svom ugovoru ograničene odredbama standardnih klauzula? Osobina je ugovora da je po pravilu zavisna od sporazuma stranaka (na primjer, strane mogu izmijeniti način raspodjele troškova). Ugovorena klauzula ne uređuje sva pitanja, pa njezino uključivanje u ugovor ne isključuje upotrebu međunarodnog prava (na primjer, ugovorne klauzule ne rješavaju pitanja prava izmjene ili prekida ugovora i potpuno zanemaruju pitanje vlasništva nad objektom kupoprodaje). Klauzule definišu izvršenje isporuke robe, jer je prodaja robe osnov međunarodne kupoprodaje. Posebno značajno mjesto ima isporuka robe te je prodavalac prije svega dužan isporučiti predmet kupoprodaje u roku i u mjestu kako je predviđeno ugovorom. Ako o tom ne postoji ugovoreni sporazum stranaka, pravni sistem, odnosno međunarodno trgovačko pravo propisuje različite kriterije, kao što su sjedište prodavaoca u trenutku zaključenja ugovora, sjedište prodavaoca u trenutku izvršenja ugovora te mjesto gdje se roba nalazi. U Konvenciji UN o ugovorima u međunarodnoj prodaji robe⁸⁶ određeno je da je prodavalac izvršio svoju obavezu isporukom robe prvom prevozniku ako ugovorom nije određeno mjesto isporuke i ako je ugovorom robu potrebno prevoziti, da je prodavalac izvršio svoju obavezu stavljanjem robe na raspolaganje u tom mjestu ako je predmet ugovora individualno određen predmet ili stvari određene po količini koju je potrebno odvojiti od određene mase ili ih je potrebno proizvesti ili izraditi te da je u svim ostalim slučajevima, prodavalac to učinio stavljanjem robe na raspolaganje kupcu u mjestu u kom je u trenutku zaključenja ugovora imao svoje sjedište. U poslovnoj praksi ovo se rješava dogovaranjem određenog ugovorenog pravila (klauzule), a rješavanje ovog pitanja čini osnovnu osobinu klauzule.

CITIRANI IZVORI

- [1] Davidović, B.: Međunarodni transport i špedicija, Visoka tehnička škola strukovnih studija Kragujevac i Intelpekt Beograd, Kragujevac - Beograd, 2013. Dostupno na <http://www.vts.edu.rs/images/nastava/međunarodniTransport/KNJIGA.pdf> (22. januara 2016.)
- [2] Grabovac, I.: Konvencija UN o međunarodnom multimodalnom prijevozu robe iz 1980. s komentarom, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, svezak 17, Split, 1981.
- [3] Incoterms 2010 - Transportne klauzule kupoprodajnih ugovora; Dostupno na <http://www.efzg.hr/doc/TRG/dvuletic/INCOTERMS 2010.pdf> (28. januara 2016.)
- [4] Incoterms 2010; Dostupno na <http://www.globelnic-croaria.com/korisne-informacije/incoterms-2010> (28. januara 2016.)
- [5] Jurić, D. i Mihić, J.: Prijelaz rizika s prodavatelja na kupca kod ugovora o međunarodnoj kupoprodaji s osvrtom na Incoterms 2010, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2012. vol. 33, br. 1, str. 355.-387.
- [6] Konvenciji UN o ugovorima u međunarodnoj prodaji robe potpisana 11. aprila 1980. godine u Beču, u originalu na arapskom, engleskom, francuskom, kineskom, ruskom i španskom jeziku.
- [7] Međunarodna organizacija GS1; Dostupno na <http://www.gs1bih.com/about/Pregled/> (15. januara 2016.)
- [8] Opšti uslovi kupoprodaje i isporuke; Dostupno na <http://www.vogel-noot.com/joomla/templates/silgan/downloads/certificates/agb/General terms and conditions> (15. januara 2016.)
- [9] Ugovor o prodaji robe; Dostupno https://sr.wikipedia.org/wiki/Ugovor_o_prodaji_robe (8. januara 2016.)

⁸⁶ Konvencija UN o ugovorima u međunarodnoj prodaji robe potpisana 11. aprila 1980. godine u Beču, u originalu na arapskom, engleskom, francuskom, kineskom, ruskom i španskom jeziku.